

PATRON (82) *sb m*

patron (81), (*lat.*) **patronus** (1) *KlonFlis*.

pa- (67), pã- (7); pã- *CzahTr, KlonFlis* (2); pa- : pã- *KrowObr* (11:2), *Mącz* (2:1), *Calag* (1:1); -on *Mącz* (2); -on- (5), -ón- (1) *PudłFr*.

sg N patron (9), patronus (1). ◇ *G* patrona (17). ◇ *D* patronowi (2). ◇ *A* patrona (12). ◇ *I* patron(e)m (5). ◇ *L* patronie (1). ◇ *V* patronie (8). ◇ *pl N* patronowie (2). ◇ *G* patronow (8); -ow (1), -(o)w (7). ◇ *D* patronom (3); -om (1), -(o)m (2). ◇ *A* patrony (7), patron(o)w (1) *WujJud*. ◇ *I* patrony (3) *KrowObr* (2), *RejAp*, patronami (2) *SkarŻyw, WujNT*. ◇ *L* patron(a)ch (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Święty uznany za szczególnego opiekuna u Boga* [*patronus – obrońciel Mymer¹ 3, Mymer² 2; patron, patronowie święci ut Ten abo ow święty jest mój patron, id est obrońca, zastępca, przyczyńca, przystaw, rzecznik, opiekun – patronus Cn*] (59) : Niepomogły patrzonowie Być przed fie nalfemu wgrobie. *RejKup* c3v; *MurzHist* C2; O woćiełze pátronie po wftkim [!] świcie/ rządź trzodę Krytułowę *KrowObr* 172, 172v, 176, 193, 217 [2 r.]; Płałterz áby był łpiewan wkościelie włzędzie ná pámiątkę Pátronow. *BielKron* 232v; *RejAp* 141; *SkarŻyw* 422, 567; *ReszList* 159.

patron czego (1): iż ániółowie y inni pewni á ołobni święci fą pátronámi y przełożonemi pewnych mieyfc *WujNT* 323.

patron czyj [*w tym: pron poss* (2), *G sb* (2)] (4): Franczjłfek [*ma*] Kapjcz Ranij To był moy Patron wybrani *RejKup* t7; *KrowObr* 69v; Święty Marćinie/ [...] wiernych Ludzi Pátronie/ rácz nas dziś włpomnieć przed Pánem Bogiem. *OrzRozm* N; *SkarŻyw* 567 *margin*.

W połączeniach szeregowych (2): dádzą mu [*wstępującemu do zakonu*] zá Pátroná zá przytzyńcę/ y iednatzá/ Klarę/ Brygidę/ Iágniełkę/ Dominiká/ Fránciłfká/ Benedyktá. *KrowObr* 150; *WujJud* 184.

Wyrażenie: »święty patron« (1): Owa świczy Patronowie Ziednaia mu ielcze łdrowie. *RejKup* c3v.

Szeregi: »patron i (albo) obrońca« [*szyk 1:1*] (2): Patronus eyn patron/ eyn bełchirmer Dobrodzyey. Pátron álbo obrońcá. *Murm* 2; Puścił Pan Bog myśl taką do fercá oney iego pániey Aglais/ áby [...] ciáło ktorego męczeńnika y kości ie⁸⁰ święte w domu łwym mieć/ [...] y zá obrońcę y pátroná łobie takiego w niebie obráć mogłá *SkarŻyw* 440.

»patron albo (i) opiekun« (2): do boga patronow/ albo opiekvnow niepotrzeba/ iedno wiary zvpelnei *SeklWyzn* e4; *KrowObr* 69v.

»patron a (albo) pomocnik« [*szyk: 1:1*] (2): Turcy/ Zydowie/ y ini pogáni/ y ci włzyłcy ktorzy łobie inych pátronow álbo pomocników łzukáią opócz tego Báránka [...] / iuz trudno máią mieć Oycá thego Syná *RejAp* 118; *RejPos* 180v.

»patron i przełożony« (1): *WujNT* 323 *cf patron czego*.

»patron i przyczyńca« [*szyk 1:1*] (2): tego [*Boga wzywamy*] iáko dawcę włzytkiego dobrá/ onych [*świętych*] tylko iáko przyczyńcow y pátronow *WujJud* 55v; *LatHar* 42. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

Przen: O Chrystusie (2) :

Szeregi: »patron, opiekálnik« (1): mamy pátroná łwego/ mamy opiekálniká łwoiego/ Páná Kriftulá *RejPos* 144v.

»zbawiciel i patron« (1): I co iest przec fię Páná Iezu Kryftá/ który iest iedynym zbáwicielem y Pátronem *KrowObr* 193.

a. *Którego imieniem ktoś został nazwany; którego święto obchodzi się w określonym dniu (4)* : Tymi Patrony dziecię twoie obdáruią/ áby fię do nich zázwdy wćiekáło *KrowObr* 150. [Cf też *znaczn. 2.a. RejFig Dd4.*]

patron czyj (2): *RejFig Dd4*; ALboś iye był zápómniał/ kiedym ci nápiłał/ Którégo džísiay świętá? boś mi ták odpíłał: Snać moiégo Pátroná *PudłFr* 14.

Przen (1) :

Fraza: »dzis takiego patrona« = *dziś dzieje się to samo (1)*: Ale Pan był záflepił zá grzech Fáráoná/ Tákże też y dzis pewnie tákiego Pátroná. *RejZwierc* 245.

b. *Pod którego wezwaniem jest kościół [czego] (1)* : Wízedfzy do Sákryftyey/ ráchuie fię z onem Co nań prósił/ nowego Kościołá Pátronem. *KlonWor* 49.

c. *W stosunku do kraju (24)* : *KrowObr* 69v, 172v; Ze iego [księdza Tomickiego] íprawy y dzis/ pámiętne w Koronie/ Niżli po Stániłławie/ chwálebnym pátronie. *RejZwierc* 55v; Wy fię być ludem Bożym wżycy ozywácie/ Staniłławá fwiętego zá Pátroná mácie. *Prot* A2v; *SkarŻyw* 355.

patron czego (4): gdzie [...] korony Polłkiej którą on [św. Wojciech] wynioł/ wielkim [!] obrońcą y pátronem zołtáie *SkarŻyw* 356, 357; com [...] w Wárzawie mieřzkáiąc [...] v świętych kości y Reliquij Pátroná tey to Korony Polłkiej ś. Stániłławá/ czynił/ to [...] czynić tákże będę w Rzymie *ReszPrz* 111; *OrzJan* 7.

patron czyj [zawsze: pron poss] (3): PRzez zařługi świętego Woyćiechá/ [...] Pátroná nářzego/ rácz nas Pánie IEzu Chryfte wyřłuchác *LatHar* 415, 416, 421.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy kraju (12): *MiechGlab* 87; Tu kościół fwiętego Stániłławá/ Pathroná Polłkiego. *KrowObr* 219v; řlub im zložono ná dzień fwiętego Iákubá Hiřzpáńkiego pátroná *BielKron* 238v; *GrochKal* 18; *LatHar* ++2v, ++3 [2 r.], [++4]v, ++5 [2 r.], ++6, 415.

W charakterystycznych połączeniach; patron chwalebny, hiszpański, polski (11); dzień patrona, kościół, relikwije, świątynia; za patrona mieć, obrąć; patronem zostać (3).

Wyrażenie: »święty patron« (1): ná cześ Pánu Bogu w Troycy iedynemu/ ná ktorego twarz/ święty nář Pátronie pogładař *LatHar* 421.

Szeregi: »patron i obrońca« [szyk 2:1] (3): *SkarŻyw* 356, 357; Niechętny tedy wam iest ten zły nieprzyaciél/ nietylko Rzeczypořpolitéy wářzý/ [...] ále téz y świętym łámy/ Pátronom y obrońcom króleřtwá tego. *OrzJan* 7.

»pasterz i patron« (1): pářterzu/ y Pátronie nář/ Woyćiefze święty *LatHar* 416.

2. *Opiekun (19)* : [To iáwna/ że ten Pan kłámác nie vmie/ który co raz Bogiem Pátronem řierot/ wdow/ fię ozywáiąc/ ázaby [!] inákřzym być/ ázaby cię záwieřć/ ořzukać miał? *ArtTanat* 73.]

a. *Protektor, dobrodziej; patronus Calag, Calep; advocatus, defensor Calag; paracletus Calep; praeses, tutelarís Cn* [patronus – obrońca, obrońciel *BartBydg*; – opiekun, obrońca, też prokurator *Mącz* 283d; opiekun; przyjaciel możny, który podleřszego w przyjaźń, obronę przyjmuje – patronus Cn] (19) : Czo wam yego K.M. bandzye raczył lařką y myłóczyą řzwá kroleřka oddawacz. [...] yako pan

y patron myłoŹczywy y sprawyedlywy. *MetrKor* 31/621; Co czynię przymuŹzony niewdźięcznoŹcią twoich [tj. *węgierskich*]/ Patronow wzgárdźcielow wiernjch poŹług moich. *CzahTr* 13.

[*patron czego*: ná pogrzeb [...] Senatorá Korony PolŹkiej znácznego y/ Pátroná KoŹcioła Bozego potęzne⁸⁰/ koniecznie Źie W.M. do Kurniká Źtáwić vŹliuąc *ArtHom* A4v.]

patron czyj (1): BOgáty Źzwiec z vbogim poŹpołu mieŹzkáli/ Pátrony co im Źluzą/ Źwoie wŹpomináli. Vbogi Mikołáiá/ bogáty Dawida/ Co mu dawał pieniędzy/ ná vŹlicy żydá. *RejFig* Dd4.

W połączeniach szeregowych (2): *Calag* 88a; Y tám być Candidatem [*na burmistrza*]/ [...] nieżał/ Pánie bráćie. Nie żał Źię kłániác Źtárfzym/ y moźnym Pátronom/ Obieráczom vrzędnym y Plebistribunom. *KlonWor* 14.

W charakterystycznych połączeniach: *patron miłóściwy, moźny, sprawiedliwy, starszy*.

Szeregi: »patron, (et, [a]) obrońca« (3): *Calag* 87b; Patronus Qui aliquem in periculo defendit - Patron, obrońca mei Źpawi. *Calep* 763b, [753]b; [Stym slvzby nasze, wŹskę W.M. zaleczamy proszácz by W.M. naszym łaskawym Patronem a obrończá viego K.M. bycz raczył. *ZapWpolActCon* 1549 14/43].

»patron albo opiekun« (1): Clientulus, Sirootka. Clienta Która pátroná álbo opiekuná ma. *Mącz* 57b.

Przen (3) : Widziáły [w *Stefanie Batorym*] cnoty Pátroná: widziáły Náuki/ ktore kwitnáć poczynały Y tám/ gdzie o nich nie Źlychano *GrochKal* 19.

a) *O królu* (1) : Zásiádz ŹzczeŹliwie ná Źwym złotym Thronie/ Od Bogá dány Polakom Pátronie *GrochKal* 27.

b) *Ten, za którego sprawą, poparciem stało się coś złego [czemu]* (1) : żaden bacźny [...] ták wielkim Źzkodom y vtrátom R.P. náŹzey/ ktore w zbytecznych koŹłtách podeymuiem pátronem nie będzie być chćiał. *GrabPospR* N3v.

α. *Mecenas, protektor pisarza, któremu zwykle autor dedykuje książkę* (3) : niechćiałem tey prace Źwey bez Patroná ná Źwiat wypuŹzczać *KlonFlis* B; [Wielmoźnemu Pánu/ Pánu Mikołáiowi Hrábi z OŹtrorogá rć. rć. Pánu Pátronowi mnie zdawná MoŹciwemu. *ArtTanat* A2].

patron czemu (1): iż ty puŹćiem ná Źtronę o ktorych to wiemy/ Ze s nich Pátronow kŹyżeczka ty^m mieć niebędzieimy. *GroicPorzRej* C4.

[*patron czyj*: W.M. Źwe^{mv} wielce MŹciwe^{mv} Pánu y Pátronowi ná ten czás oddawam y ofiáruię/ Homilią táką *ArtHom* B.]

Szereg: »patron albo przyjaciel« (1): piŹzą niekthorzy ták iákoby Źie Źwemu pátronowi álbo przyiáćielowi záchował/ [...] álbo dla datku iákiego/ álbo dla opátrzenia *BielKron* 334.

β. *Kolator, człowiek mający prawo podawania kandydatów na objęcie beneficjum kościelnego; patronus BartBydg; collator Mącz [podawca plebana, plebaniej etc., kolator - patronus possessionis Cn]* (2) : Patronus, secundum canones d(icitur) ille, qui habet ius praesentandi aliquem ad beneficium ecclesiasticum, patron *BartBydg* 109; *Mącz* 122d.

γ. *Prawdopodobnie pan, magnat w stosunku do swych dworzan* (1) : Bo gdzye Źie więć Źwawola rozbuia pátronom/ Wnet będzye y s koŹcioła Źpelunká latronum. *RejWiz* 74.

δ. *W starożytnym Rzymie patrycjusz w stosunku do klienta rodu (1)* : [Romulus] wezwawłszy półpolitego człowieka do siebie/ dał wołać iawnie/ aby sobie Plebeufowie wybierali wolno Pátrony s Pátricyow/ który sie ktoremu podoba pod ich obronę w posłufzeństwo/ aby go Pátronat bronił/ miłował/ iáko ociec łyná/ á Plebeufz aby go łłuchał iáko páná/ á łzánował iáko oycá. (*marg*) Pátronati. (-) *BielKron* 99.

ε. [Człowiek wyznaczony do nadzoru nad zobowiązaniami finansowymi:

patron czego: tej sumy [50 zł p.] pp. mieszczanie patronami być mają *OpisyPozn r. 1600* nr 24.

patron o co: Ktore łzkody ielli będą wczynione: łam Rotmiłtrz będzie o nie pátron/ y ku zapłácie ich będzie obwiázan. *HerburtStat* 92 (*Linde*).]

3. *Adwokat [prokurator, rzecznik uczciwy, cnotliwy – patronus causarum Cn] (1)* :

Szereg: »advocatus abo patronus« (1): Bo Aduocatus ábo Patronus ielt/ który od nas v práwá mowi ábo przy nas łtoi. *KlonFlis* H3 *marg*.

4. *Dowódca okrętu; navarchus Mącz (3)* : *Mącz* 242b; [*SienHerb* 560b; [*Fortunat jął pytać*] ielliby też niemogł ná okręcie pożyteczén być/ áby z nimi iechác mogł. Pátron [...] Rzekł do niego: [...] *HistFort* A5v; chciałem na jednym się z nich [okrętów] puścić, jednoż że były małe, a patrony (bo tak zową tego, co okrętem rządzí) miały nieprawie biegłe, rozradzili mi wszyscy. *RadzPodróż* 12, 198].

Przen: *W alegorycznym opisie, w którym łódź oznacza kraj w niebezpieczeństwie (2)* : Morłcy Ráytarzy ná łódź łzturmuią/ nas dobywáią/ ognie miecá/ łódź palą: ná Pátroná godzą/ Zeglarze łpią *OrzQuin* A3v, A3v.

5. [*Przewodnik podróжных*: oni na nas chcieli strzelać, że wnet Patron z Tłumaczem stanął u drogi [...]. Gdy nas policzyli, Patron od nas cło zapłacił *GorPeregr* 18.]

Synonimy: **2.a.β.** *podawca*; **3.** *adwokat, obrońca, prokurator, rzecznik*; **4.** *galejnik, hetman, kapitan, sprawca, szyfmiistrz, szyper*.

Cf **PATRONAT**